

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه هنر اصفهان
دانشکده حفاظت آثار باستانی
گروه مرمت ابنیه

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته مرمت
گرایش ابنیه

طرح مرمت حمام آخوند واقع در بازار ارومیه

استادان راهنما:

مهندس سید مرتضی فرشته نژاد

مهندس غلامرضا کیانی

استاد مشاور:

مهندس مظفر عباس زاده

پژوهشگر:

کاوه رسولی نسب

بهمن ماه ۱۳۹۰

اظهارنامه دانشجو:

موضوع پایان نامه: طرح مرمت حمام آخوند واقع در بازارارومیه

استادان راهنما: جناب مهندس سید مرتضی فرشته نژاد-مهندس غلامرضا کیانی

اینجانب کاوه رسولی نسب دانشجوی دوره کارشناسی ارشد رشته مرمت و احیای بناها و بافتهای تاریخی گرایش ابنیه دانشکده حفاظت آثار باستانی دانشگاه هنر اصفهان به شماره دانشجویی ۸۸۱۱۲۰۳۲۰۱ گواهی می نمایم که تحقیقات ارائه شده در این پایان نامه توسط شخص اینجانب انجام شده و صحت و اصالت مطالب نگارش شده مورد تأیید می باشد و در موارد استفاده از کار دیگر محققان به مرجع مورد استفاده اشاره شده است. به علاوه گواهی می نمایم که مطالب مندرج در پایان نامه تاکنون برای دریافت هیچ نوع مدرک یا امتیازی توسط اینجانب یا فرد دیگری ارائه نشده است و در تدوین متن پایان نامه چارچوب مصوب دانشگاه هنر اصفهان را به طور کامل رعایت کرده ام.

امضاء دانشجو:

تاریخ:

کلیه حقوق مادی مترتب بر نتایج مطالعات، ابتکارات و نوآوری های ناشی از تحقیق، همچنین چاپ و تکثیر، نسخه برداری، ترجمه و اقتباس از این پایان نامه کارشناسی ارشد، برای دانشگاه هنر اصفهان محفوظ است. نقل مطالب با ذکر منبع بلامانع است.

با سپاس از زحمات اساتید گرانمایه:

-جناب مهندس فرشته نژاد

-جناب مهندس کیانی

-جناب مهندس عباس زاده

وبا سپاس از:

همکارهای صمیمانه سازمان میراث فرهنگی شهرستان ارومیه

تقدیم به:

- پدر و مادر عزیزم

- عموی بزرگوارم

- نه سرین مولود پور

چکیده:

نگهداری و حفاظت از بناهای تاریخی وظیفه ای مهم و حیاتی در انتقال مفاهیم فرهنگی و اجتماعی حال به آیندگان میباشد و اهمیت آن بر کسی پوشیده نیست. شهرستان ارومیه بعنوان مرکز استان آذربایجان غربی دارای یکی از زیباترین بازارهای تاریخی در کشور میباشد. در این بازار بناهای متفاوت و با کاربری مختلفی

وجود دارد. یکی از ۵ حمام تاریخی موجود در بازار، حمام آخوند میباشد. این حمام متعلق به دوره قاجاریه بوده و با پلاتی نامنظم و نامتقارن در دل خاک ساخته شده است. این بنا دارای دیوارهایی آجری و پوشش تاقی بوده و جهت استفاده در سالهای اخیر پلان آن دچار تغییر شده است. اخیراً بعلت بروز پاره ای مشکلات این بنا متروک شده و از آن استفاده نمیشود. کف گرمخانه آن فروریخته و سایر قسمتهای بنا همچون کف، دیوار، سقف و... نیز بنحوی دچار آسیب شده اند. مشکل عمده این بنا در حال حاضر متروک بودن و عدم کاربرد آن در بافت می باشد. لازم است برای هرکدام از بخشهای آسیب دیده راه درمان مناسبی ارائه شده و همچنین کاربری مناسب و درخوری برای ادامه ی حیات آن در نظر گرفته شود. اهداف اصلی این تحقیق بررسی ویژگیهای بنا از لحاظ سازه ای و معماری، بررسی آسیبهای وارده بر بنا و ارائه راهکارهایی جهت بازگرداندن آن به وضعیت مطلوب می باشد. تحقیق به دو روش میدانی و کتابخانه ای تهیه شده و اطلاعات بوسیله مطالعه، مشاهده، مصاحبه و استفاده از نرم افزارهای خاصی تدوین شده اند. نتایج حاصله از تحقیق، حمام آخوند را بطور کامل معرفی کرده و آسیبهای وارده بر آنرا تجزیه و تحلیل کرده و برای درمان آنها راهکار ارائه می دهد. مهمترین آسیبهای وارده بر بنا سازه ای و دخالتهای انسانی میباشد. همچنین در نهایت چند کاربری پیشنهادی برای احیای بنا معرفی میشوند که در نهایت برای یکی از آنها که سفره خانه می باشد برنامه ریزی و طراحی برای احیاء پیشنهاد میشود.

کلید واژه ها:

حمام-آخوند-ارومیه-بازار-مرمت-احیاء

فهرست مطالب

۱	فصل اول: کلیات تحقیق
۲	۱-۱. مقدمه
۲	۱-۲. بیان مساله
۳	۱-۳. اهمیت و ضرورت تحقیق
۳	۱-۴. اهداف پژوهش
۴	۱-۵. روش پژوهش

۴	۶-۱. قلمرو مکانی پژوهش
۴	۷-۱. قلمرو زمانی پژوهش
۴	۸-۱. ابزارهای گردآوری داده ها
۵	۹-۱. روش تجزیه و تحلیل داده ها
۵	۱۰-۱. محدودیتهای پژوهش
۶	فصل دوم: شناخت بنا
۷	۱-۲. آذربایجان غربی در یک نگاه
۹	۱-۲-۲. شناخت شهر ارومیه
۹	۲-۲-۲. موقعیت جغرافیایی
۱۰	۳-۲-۲. وجه تسمیه و سابقه تاریخی ارومیه
۱۱	۴-۲-۲. وضعیت شهر ارومیه قبل از اسلام
۱۲	۵-۲-۲. وضعیت شهر ارومیه بعد از اسلام
۱۲	۶-۲-۲. بافت قدیم شهر ارومیه
۱۳	۷-۲-۲. مساجد قدیمی و آثار تاریخی شهر
۱۲	ارومیه
۱۴	۸-۲-۲. شناخت اجتماعی و دینی ارومیه
۱۸	۹-۲-۲. نقشه های ارومیه
۲۰	۱۰-۲-۲. معماری و سیمای شهر ارومیه
۲۰	۳-۲. بازار ارومیه
۲۰	۱-۳-۲. مقدمه ای بر شناخت بازار ق
۲۱	ارومیه
۲۱	۲-۳-۲. قدمت بازار قدیمی ارومیه
۲۲	۳-۳-۲. شرح گذشته و توصیف بنا
۲۲	۴-۳-۲. موقعیت طبیعی
۲۳	۵-۳-۲. مشخصات کلی بازار قدیمی ارومیه
۲۴	۶-۳-۲. کاربری قبلی و فعلی و پیشنهادی بنا
۲۴	۷-۳-۲. اسامی راسته و تیمچه های بازار ارومیه
۳۱	۸-۳-۲. وضعیت ساختمانی بنا از لحاظ پایداری
۳۲	۹-۳-۲. دخل و تصرف انجام شده در بازار
۳۲	قدیم
۳۳	۱۰-۳-۲. معرفی فضاهای معماری بازار ارومیه

۳۵	۴-۲. حمامها
۳۵	۴-۲-۱. تاریخچه حمامها
۳۵	۴-۲-۲. معماری حمامهای قدیمی
۳۷	۴-۲-۵. حمامهای تاریخی استان آذربایجان غربی
۴۰	۴-۲-۶. حمامهای محدوده بازار ارومیه
۴۲	۴-۲-۱. حمام علی مصطفی
۴۶	۴-۲-۲. حمام تجلی
۴۶	۴-۲-۳. حمام قائم (قراچه)
۴۹	۴-۲-۴. حمام اتحادیه
۵۱	۴-۲-۷. حمام آخوند
۵۳	۴-۲-۷-۱. مطالعات تاریخی حمام آخوند
۵۶	۴-۲-۷-۲. موقعیت در شهر و بافت
۶۴	۴-۲-۷-۲. موقعیت در بازار
۶۵	۴-۲-۷-۳. نقشه های حمام آخوند
۶۶	۴-۲-۸. بررسی معماری فضاهای حمام آخوند
۶۸	۴-۲-۹. تاسیسات و تجهیزات حمام
۶۸	۴-۲-۹-۱. سوخت حمام
۶۸	۴-۲-۹-۲. دودکشهای حمام
۷۰	۴-۲-۱۰. فن شناسی و جزئیات اجرائی حمام آخوند
۷۱	۴-۲-۱۰-۱. پی سازی
۷۱	۴-۲-۱۰-۲. کفسازی
۷۲	۴-۲-۱۰-۳. دیوارها
۷۳	۴-۲-۱۰-۴. پوشش سقف
۷۶	۴-۲-۱۰-۱. تاق آهنک
۷۶	۴-۲-۱۰-۲. سقف تاق ضربی با شیوه نوین
۷۶	۴-۲-۱۰-۳. سقف گنبدی شکل
۷۷	۴-۲-۱۰-۴. سقف چوبی خانه ی حمامی
۷۷	۴-۲-۱۰-۵. نوع قوسهای بکار رفته در بنا
۷۹	۴-۲-۱۰-۱. قوس جناغی پنج و هفت
۷۹	۴-۲-۱۰-۲. قوس نیم دایره
۸۰	۴-۲-۱۰-۶. پنجره ها و نورگیرها

۸۱	۲-۱۰-۷. پله ها
۸۱	۲-۱۱. مصالح شناسی قبل از بمباران
۹۷	فصل سوم: آسیب شناسی
۹۸	۳-۱. مقدمه
۹۸	۳-۲. آسیب شناسی حمام آخوند
۱۰۰	فصل چهارم: طرح مرمت
۱۰۰	۴-۱. مبانی نظری مرمت
۱۰۰	۴-۲. مرمت حمام آخوند
۱۰۴	۴-۳. مرمت های پیشین
۱۰۵	۴-۴. مرمت اجزای آسیب دیده
۱۰۶	۴-۴-۱. دفع رطوبت صعودی از پای دیوارها
۱۰۹	۴-۴-۲. اجرای گربه رو کف گرمخانه
۱۱۰	۴-۴-۳. مرمت دودکش
۱۱۱	۴-۴-۴. مرمت عایقکاری بام
۱۱۱	۴-۴-۵. مرمت سقف خانه ی حمامی
۱۱۲	۴-۴-۶. مرمت کفپوشها
۱۱۳	۴-۴-۷. مرمت اندودها
۱۱۳	۴-۴-۸. مرمت کاشیها
۱۱۴	۴-۴-۹. مرمت در و نورگیرها
۱۱۵	۴-۴-۱۰. پاکسازی حمام از گیاهان و حشرات
۱۱۶	۴-۴-۱۱. اصلاح تاسیسات و منظم کردن آنها
۱۱۶	۴-۴-۱۲. سیستم فاضلاب
۱۱۷	فصل پنجم: تقرب به طرح احیاء
۱۱۷	۵-۱. مبانی طرح احیاء
۱۱۸	۵-۲. اصول ناظر بر طراحی و احیای ابنیه
۱۱۹	تاریخی
۱۲۰	۵-۲. تعیین کاربری جهت احیاء حمام آخوند
۱۲۰	۵-۳-۱. پیشنهاد اول
۱۲۱	۵-۳-۲. پیشنهاد دوم
۱۲۲	۵-۳-۳. پیشنهاد سوم
۱۲۴	۵-۳-۴. پیشنهاد چهارم

۱۲۶	۴-۵. فضاهای مورد نیاز کاربری
۱۲۹	۱-۴-۵. مدیریت
۱۲۹	۲-۴-۵. آشپزخانه
۱۳۰	۳-۴-۵. فضای پذیرایی عمومی
۱۳۲	۴-۴-۵. لژ خانوادگی
۱۳۴	۵-۵. تاسیسات
۱۴۰	۱-۵-۵. نورپردازی
	۲-۵-۵. تاسیسات گرمایشی و سرمایشی
	منابع و ماخذ
	پیوستها
	چکیده انگلیسی

فهرست جدولها

۵	جدول ۱-۱: زمانبندی فرآیند تحقیق
۵۳	جدول ۱-۲: حمامهای بازار ارومیه در یک نگاه
۸۳	جدول ۱-۳: تخریب کف گرمخانه
۸۴	جدول ۲-۳: تخریب اندود رویه دیوارها
۸۵	جدول ۳-۳: تخریب کاشیها
۸۶	جدول ۴-۳: شوره زدن آجرهای گنبد
۸۷	جدول ۵-۳: رشد گیاهان
۸۸	جدول ۶-۳: تخریب منظر هوایی بنا
۸۹	جدول ۷-۳: اجرای نامناسب تاسیسات
۹۰	جدول ۸-۳: تخریب دودکش بنا
۹۱	جدول ۹-۳: وجود بار اضافی روی سقف
۹۲	جدول ۱۰-۳: تخریب اندود سقف
۹۳	جدول ۱۱-۳: تخریب نورگیرها و درها
۹۴	جدول ۱۲-۳: تخریب کف بنا
۹۵	جدول ۱۳-۳: رشد حشرات در بنا
۹۶	جدول ۱۴-۳: تخریب سقف چوبی بنا
۱۲۱	جدول ۱-۵: تحلیل کمی و کیفی فضاهای بنا

فهرست شکلها

۴۸	شکل ۲-۱: موقعیت حمام نسبت به مسجد
۶۱	جامع
۶۲	شکل ۲-۲: دیوار جداکننده در محل دوشها
۶۵	شکل ۲-۳: نحوه تغییر قوسها
۶۶	شکل ۲-۴: نقشه تاسیسات آبی حمام
۶۶	شکل ۲-۵: نقشه دفع فاضلاب حمام
۶۷	شکل ۲-۶: محل قرارگیری دودکشهای حمام
۶۸	شکل ۲-۷: تصاویر سه بعدی از حمام آخوند
۶۹	شکل ۲-۸: پی سازی حمام آخوند
۶۹	شکل ۲-۹: کفسازی حمام آخوند
۷۰	شکل ۲-۱۰: دتایل گربه روها
۷۰	شکل ۲-۱۱: جزئیات دیوارچینی حمام آخوند
۷۱	شکل ۲-۱۲: جزئیات پوشش دیوارهای داخلی
۷۱	شکل ۲-۱۳: جزئیات اجرایی سقف حمام
۷۲	شکل ۲-۱۴: دتایل آجرچینی سقف راهروی
۷۳	ورودی
۷۳	شکل ۲-۱۵: جزئیات سقف راهروی ورودی
۷۴	شکل ۲-۱۶: دتایل تاق ضربی موتورخانه
۷۵	شکل ۲-۱۷: هندسه گنبد بینه و گرمخانه
۷۵	شکل ۲-۱۸: دتایل اجرایی گنبد
۷۶	شکل ۲-۱۹: هندسه تاق کلمبو و توزیع نیروها
۷۶	شکل ۲-۲۰: نحوه انتقال بار نورگیرها

۷۷	شکل ۲-۲۱: نحوه انتقال بار ها به زمین
۷۷	شکل ۲-۲۲: دتایل اجرایی سقف چوبی
۷۸	شکل ۲-۲۳: تطابق قوسهای بینه با پنج و هفت
۷۹	شکل ۲-۲۴: فرم قوسهای بکار رفته در گرمخانه
۸۲	شکل ۲-۲۵: نورگیر دور گنبدها
	فهرست شکلها
۱۰۰	شکل ۲-۲۶: دتایل اجرایی پله های ورودی
۱۰۱	شکل ۳-۱: آسیب شناسی حمام در یک نگاه
۱۰۲	شکل ۴-۱: الحاقیات اخیر به بنا
۱۰۳	شکل ۴-۲: دتایل اجرای کانال ناکش
۱۰۴	شکل ۴-۳: نحوه اجرای دستکهای آجری
۱۰۶	شکل ۴-۴: دیچه های تهویه ناکش
۱۰۷	شکل ۴-۵: اصول اجرای سنتی گربه رو
۱۰۸	شکل ۴-۶: دتایل ایزوله کردن گنبد
۱۰۸	شکل ۴-۷: لایه بندی ایزولاسیون گنبد
۱۰۹	شکل ۴-۸: لایه بندی ایزولاسیون بام
۱۱۰	شکل ۴-۹: دتایل ایزولاسیون سقف خشک کن
۱۱۰	شکل ۴-۱۰: دتایل ایزولاسیون خانه ی حمامی
۱۱۱	شکل ۴-۱۱: جزئیات کف سازی فضای گرمخانه
۱۱۲	شکل ۴-۱۲: جزئیات کف سازی سایر فضاها
۱۱۳	شکل ۴-۱۳: دتایل اندود کردن دیوارها
۱۱۴	شکل ۴-۱۴: جزئیات اجرای کاشیکاری
۱۲۲	شکل ۴-۱۵: نحوه اجرای جامخانه و نوع شیشه
۱۲۲	ها
۱۲۳	شکل ۴-۱۶: نحوه ی عبور تاسیسات از ناکشها
۱۲۴	شکل ۵-۱: جانمایی اتاق مدیریت
۱۲۵	شکل ۵-۲: مبلمان اتاق مدیریت
۱۲۵	شکل ۵-۳: جانمایی آشپزخانه
۱۲۶	شکل ۵-۴: مبلمان آشپزخانه
۱۲۷	شکل ۵-۵: جانمایی فضای پذیرایی
۱۲۷	شکل ۵-۶: مبلمان فضای پذیرایی
۱۲۸	شکل ۵-۷: جانمایی لژ خانوادگی

۱۲۹	شکل ۵-۸: مبلمان لژخانوادگی
۱۲۹	شکل ۵-۹: محل نمایشگاه موقت
۱۳۰	شکل ۵-۱۰: سرویس بهداشتی
	شکل ۵-۱۱: چیدمان کلی فضاها
	شکل ۴-۱۲: فرم چراغهای پیشنهاد
	شکل ۵-۱۳: نحوه سیم کشی برق بنا
	نقشه ۲-۱: موقعیت ارومیه و استان در ایران
۹	نقشه ۲-۲: ارومیه در اواخر قاجاریه
۱۴	نقشه ۲-۳: وضعیت شهر در ۱۳۱۲
۱۵	نقشه ۲-۴: ارومیه در سال ۱۳۲۷
۱۶	نقشه ۲-۵: ارومیه در سال ۱۳۳۵
۱۶	نقشه ۲-۶: ارومیه در سال ۱۳۵۳
۱۷	نقشه ۲-۷: محدوده شهر در دوره های تاریخی
۱۹	نقشه ۲-۸: موقعیت شهر قدیم در ارتباط با معابر اصلی
۲۰	نقشه شماره ۲-۱۰: موقعیت بازار ارومیه در شهر
۲۶	نقشه ۲-۱۱: دوره های تاریخی بازار ارومیه
۲۷	نقشه ۲-۱۲: بازار ارومیه و خیابانهای اطراف آن
۲۹	نقشه ۲-۱۳: قدمت ابنیه اطراف بازار
۲۹	نقشه ۲-۱۴: بررسی کاربریها در اطراف بازار
۳۰	نقشه ۲-۱۵: بررسی تعداد طبقات بناهای موجود
۳۰	نقشه ۲-۱۶: فضاهای معماری بازار ارومیه
۳۱	نقشه ۲-۱۷: پلان حمام علی مصطفی
۳۶	نقشه ۲-۱۸: موقعیت حمام تجلی
۳۷	نقشه ۲-۱۹: پلان حمام تجلی
۳۸	نقشه ۲-۲۰: پلان معکوس حمام تجلی
۳۸	نقشه ۲-۲۱: برش، پلان موقعیت و نمای سه بعدی تجلی
۳۹	نقشه ۲-۲۲: موقعیت حمام قراچه
۴۰	نقشه ۲-۲۳: پلان موقعیت و پوشش بام حمام قراچه
۴۰	نقشه ۲-۲۴: پلان حمام قراچه
۴۱	نقشه ۲-۲۵: مقاطع حمام قراچه
۴۱	نقشه ۲-۲۶: نقشه های حمام اتحادیه ارومیه
۴۳	نقشه ۲-۲۷: نواحی بمباران شده حمام آخوند
۴۷	نقشه ۲-۲۸: موقعیت حمام آخوند در شهر
۴۹	نقشه ۲-۲۹: موقعیت حمام آخوند در بافت
۵۰	نقشه ۲-۳۰: موقعیت حمام آخوند در بازار ارومیه
۵۱	

۵۳	نقشه ۲-۳۱: پلان وضع موجود حمام آخوند
۵۳	نقشه ۲-۳۲: پلان الحاقیهای بنای آخوند
۵۴	نقشه ۲-۳۳: پلان پشت بام حمام آخوند
۵۴	نقشه ۲-۳۴: پلان معکوس حمام آخوند
۵۵	نقشه ۲-۳۵: برش عرضی حمام آخوند
۵۵	نقشه ۲-۳۶: برش طولی حمام آخوند
۶۱	نقشه ۲-۳۷: محل قرارگیری دیوار جداکننده
۱۰۳	نقشه ۴-۱: نقشه محل حفر ناکش
۱۰۵	نقشه ۴-۲: نقشه فرم اجرای گریه روها
۱۰۵	نقشه ۴-۳: محل دودکش آسیب دیده

۱۵	عکس ۱-۱: ارومیه در دوران پهلوی
۱۷	عکس ۲-۲: عکس هوایی ارومیه در سال ۱۳۳۵
۱۸	عکس ۳-۲: عکس هوایی ارومیه در سال ۱۳۷۳
۲۵	عکس ۴-۲: اجرای سردر ورودی بازار در سال ۱۳۷۹
۲۶	عکس ۵-۲: وضعیت ساختاری شهر ارومیه در سال
۲۷	۱۳۳۵
۲۸	عکس ۶-۲: محدوده بازار در شهر
۲۸	عکس ۷-۲: عکس هوایی بازار ارومیه
۳۶	عکس ۸-۲: محدوده بازار ارومیه
۳۷	عکس ۹-۲: فضای داخلی حمام علی مصطفی
۴۱	عکس ۱۰-۲: سربینه حمام علی مصطفی
۴۲	عکس ۱۱-۲: موقعیت حمام اتحادیه
۴۹	عکس ۱۲-۲: عکسهایی از داخل حمام اتحادیه
۵۰	عکس ۱۳-۲: موقعیت حمام آخوند در شهر
۵۲	عکس ۱۴-۲: موقعیت حمام آخوند در بافت و محله
۵۶	عکس ۱۵-۲: محوطه اطراف و دسترسی های بنا
۵۶	عکس ۱۶-۲: درب ورودی حمام آخوند
۵۷	عکس ۱۷-۲: عکس سال ۱۳۹۰-ورودی حمام
۵۷	عکس ۱۸-۲: راهروی ورودی حمام آخوند
۵۸	عکس ۱۹-۲: سقف راهرو و تزیینات آجری آن
۵۹	عکس ۲۰-۲: دهلیز ورودی حمام آخوند
۶۰	عکس ۲۱-۲: فضای سربینه حمام آخوند
۶۰	عکس ۲۲-۲: تصاویر فضای بخاری و خشک کن
۶۳	عکس ۲۳-۲: بینه و راهروی متصل به آن
۶۳	عکس ۲۴-۲: تصاویری از فضای گرمخانه
۶۴	عکس ۲۵-۲: محل دوش ها (خزینه) و محل کیسه زدن
۶۵	عکس ۲۶-۲: دودکشها و منبع های آب و اتاق خدمه
۷۲	عکس ۲۷-۲: تاسیسات گازی حمام
۷۴	عکس ۲۸-۲: سقف راهروی ورودی
۷۸	عکس ۲۹-۲: چیدمان آجرها و نورگیرهای گنبد
	عکس ۳۰-۲: نورگیر پشت بام حمام

فصل اول:

کلیات تحقیق

۱-۱: مقدمه:

در بازار تاریخی ارومیه ۵ حمام تاریخی و دیگر به نامهای قائم و تجلی همان کاربری سابق را بعنوان نرمبه دارند. حمام اتحادیه نیز اخیراً مرمت شده و از آن بعنوان یکی از نمونه های موفق مرمت شده میتوان نام برد. حمام آخوند که متروک شده، دارای پلانی نامتقارن و غیر هندسی می باشد که در دل خاک ساخته شده است. این حمام از حمامهای دوره قاجار میباشد و در سالهای اخیر مورد حمله موشکهای دشمن قرار گرفت و قسمتهای عمده آن دوباره سازی شده است. تحقیق حاضر به بررسی و

مطالعه این حمام پرداخته و سعی در معرفی مشکلات و نارسائیهای حمام و ارائه راهکارهای درمان آنها دارد. این تحقیق در ۵ فصل تدوین شده است که فصل اول به بیان کلیات تحقیق میپردازد. در فصل دوم عناصر معماری بازار ارومیه معرفی می شوند و حمام آخوند بطور تخصصی بررسی و معرفی میشود. فصل سوم تحقیق اشاره دارد به آسیبهای وارده بر حمام آخوند و مشکلاتی که این بنا از لحاظ کالبدی با آنها روبروست. در فصل چهارم برای آسیبهای وارده بر بنا راهکار درمان و مرمت پیشنهاد میشود و در نهایت در فصل آخر اشاره ای به احیاء و تعیین کاربری جدید بنا میشود.

۱-۲. بیان مساله:

گرمابه‌ها و حمام‌ها به عنوان یادگارهای تاریخ کهن ایران با سبک خاص معماری زمان خود، در واقع فرهنگ مردم شناسی غنی کشورمان را نیز چون دری در دل خود گنجانده‌اند. اگرچه سابقه ساخت حمام به گذشته‌های بسیار دور بر می‌گردد، اما متأسفانه تاکنون تعداد انگشت شماری از حمام‌های تاریخی در سرتاسر کشورمان باقی مانده است. می‌توان گفت این تعداد اندک باقی مانده نیز، توجه مسئولان را در زمینه مرمت، احیا و کاربری جدید به منظور برگرداندن آنان به چرخه زندگی می‌طلبد. شاید یکی از مهم‌ترین دلایل بیگانگی جوانان با فرهنگ و تمدن گذشته، از بین رفتن نشانه‌های به جای مانده از تاریخ گذشته ایران باشد بنابراین حفظ و ارج نهادن به نشانه‌های هویت بخش شهری و فرهنگی می‌تواند یکی از روش‌هایی باشد که موجبات افزایش ارتباط نسل جوان با هویت گذشته خود را فراهم کند. البته نباید نادیده گرفت که اقدامات بسیاری در جای جای کشورمان به منظور مرمت، احیا و تغییر کاربری حمام‌های تاریخی آغاز شده و به طور مداوم ادامه دارد.

بازار تاریخی ارومیه یکی از بازارهای سرپوشیده مهم در ایران می‌باشد که از لحاظ سبک و دوره ساخت، مربوط به دوره قاجار میباشد. حمام‌های تاریخی موجود در این بازار نیز در دوره ی قاجار ساخته شده اند و با توجه به بافت پیرامونشان حائز اهمیت فراوانی می‌باشند. حمام آخوند از جمله بناهای ثبت شده ی میراث در این مجموعه می‌باشد که در حال حاضر به علت نشست بخش مرکزی و مشکل دفع فاضلاب به کلی متروک شده و از آن استفاده نمیشود. این حمام پلان منظمی ندارد و از دو گنبد خانه تشکیل شده است که یکی به عنوان سربینه و دیگری به عنوان گرمخانه مورد استفاده قرار می‌گرفته است. این حمام در اثر حملات هوایی عراق در دوران جنگ تحمیلی در سال ۱۳۶۶ دچار آسیب شده و با بررسی سبک گذشته ی معماری اش در سال ۱۳۶۸ توسط سازمان میراث فرهنگی ارومیه مرمت شده است. این بنا تزئینات خاصی ندارد و در ساخت آن از مصالح آجر و سنگ و گچ استفاده شده است. همانطور که آگاهیم، یکپارچگی و ادامه حیات هر بافت تاریخی، در گرو فعالیت و سالم بودن تک بناهای موجود در آن است. بنابراین با باززنده سازی و حفاظت از این حمام تاریخی، که هم از لحاظ کالبد و هم از لحاظ فعالیت دچار آسیب جدی می‌باشد، به تداوم حیات و حفظ هویت بافت و بازار تاریخی ارومیه کمک شایانی خواهد شد.

طی روند تحقیق سعی بر آن است که به معرفی بازار و ارزشهای آن پرداخته شود و حمامهای تاریخی موجود در آن از لحاظ تکنیک و سبک معماری مورد مطالعه قرار بگیرند و با یکدیگر مقایسه شوند. همچنین به عنوان مطالعه موردی، برای حمام آخوند، طرح مرمت و احیاء ارائه شود تا کالبد و فعالیت آسیب دیده ی آن مورد درمان قرار بگیرد.

۱-۳. اهمیت و ضرورت تحقیق:

حمام آخوند یکی از حمامهای با ارزش موجود در بازار ارومیه می باشد که به علت نشست و دیگر آسیبهای وارده به حالت متروک درآمده است. با توجه به عدم رسیدگی به وضعیت نامطوب بنا و عدم استفاده از آن، ارائه طرح مطالعاتی و آسیب شناسی و مرمتی برای حمام آخوند لازم بنظر می رسد. در غیر اینصورت بنا به دست فراموشی سپرده میشود و بافت تاریخی به تدریج با خطر نابودی مواجهه خواهد شد. همچنین عدم دستیابی به منابع مطالعاتی مناسب در مورد حمامهای تاریخی ارومیه، راه را برای معرفی و شناساندن این آثار به علاقمندان دشوار میکند. بدون شک وجود یک منبع مطالعاتی مناسب، در امر جذب توریست و آموزش همگانی در جهت حفظ این آثار مفید واقع خواهد شد.

۱-۴. اهداف پژوهش:

- آگاهی از وضعیت بازار تاریخی ارومیه و عناصر معماری تشکیل دهنده آن

- شناخت اجمالی حمامهای تاریخی واقع در بازار ارومیه

- مطالعه ی فنی حمام تاریخی آخوند واقع در بازار ارومیه و بررسی معماری آن

- آگاهی از علل تخریب و متروک بودن حمام آخوند در دهه اخیر

- ارائه راهکار مناسب برای نجات حمام آخوند از خطر نابودی

۱-۵. روش پژوهش:

روش تحقیق از نظر هدف کاربردی میباشد.

روش تحقیق از نظر روش:

۱- تحقیق کتابخانه ای ۲- تحقیق میدانی

۱-۶. قلمرو مکانی پژوهش:

این پژوهش در محدوده ی بازار و بافت تاریخی شهرستان ارومیه در استان آذربایجان غربی می باشد.

۱-۷. قلمرو زمانی پژوهش:

جدول ۱-۱: زمانبندی فرآیند تحقیق

زمان (هفته)	شرح فعالیتها	نشان فعالیتها
۳	مطالعه ی شهرارومیه،بازار تاریخی اش و وضعیت آن	A
۶	مطالعه ی حمامهای موجود در بازار ارومیه	B
۴	مطالعه و شناخت حمام آخوند	C
۳	آسیب نگاری و آسیب شناسی حمام آخوند	D
۳	ارائه ی طرح مرمت حمام آخوند	E
۳	ارائه ی طرح احیای حمام آخوند	F
۲	بررسیهای نهایی و برگزاری جلسه ی دفاعیه	G

۱-۸. ابزارهای گردآوری داده ها:

از جمله ابزارهایی که در گردآوری این تحقیق مورد استفاده قرار گرفته اند عبارتند از: استفاده از نقشه های شهری و بنا ، عکس های هوایی ، کتاب ها و منابع تاریخی ، عکسها ، سفرنامه ها و رولوه،مصاحبه و مشاهده ، استفاده از نرم افزارهایی همچون AutoCAD, Google Sketch up,V-Ray.

۱-۹. روش تجزیه و تحلیل داده ها:

تجزیه و تحلیل کیفی : با بدست آوردن آمار و اطلاعات از وضعیت موجود و تحلیل آنها.

۱-۱۰. محدودیتهای پژوهش:

با توجه به کمبود منابع مکتوب مطالعاتی در مورد این بنا و عدم دسترسی آسان و راحت به بنا به علت متروکه بودن بنا و همچنین عدم در اختیار داشتن امکانات و تجهیزات لازم،فرآیند تحقیق با مشکلات و نارساییهای فراوانی مواجه بوده است.

۱-۱۱. پیشینه ی تحقیق:

در مورد بنای حمام آخوند تاکنون هیچ تحقیق و فعالیت خاصی صورت نگرفته است.تنها تعمیراتی که در سال ۶۶ بعد از بمباران عراقیها بر روی حمام صورت گرفته است از محدود فعالیتها و مطالعات صورت گرفته بر روی حمام آخوند می باشد.تحقیق حاضر تنها منبع موجود برای شناخت و بررسی این بنای تاریخی خواهد بود.